

Elektron informasiya xidməti vasitələri ilə musiqi irsimizin təbliğində Milli Kitabxananın rolu

Ədibə İsmayilova

Azərbaycan Milli Kitabxanasının Xidmət işləri üzrə direktor müavini,
Əməkdar mədəniyyət işçisi, AMEA-nın doktorantı
E-mail: oxucu_xidmet@anl.az

Dünya musiqi mədəniyyəti xəzinəsini öz nadir inciləri ilə zənginləşdirən Azərbaycan musiqisinin çoxsəslilik ənənələri vardır. Bu ənənələr əsasında formalaşmış inkişaf edən Azərbaycan mədəniyyəti həmin xəzinəyə Üzeyir Hacıbəyli, Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Niyazi, Bülbül, Rəşid Behbudov və digər musiqi korifeylərini bəxş etmişdir. Dahi bəstəkarımız, professional klassik musiqimizin banisi Üzeyir Hacıbəyli 1908-ci ildə "Leyli və Məcnun" muğam operası ilə milli opera sənətinin və Azərbaycan professional bəstəkarlıq məktəbinin əsasını qoymuşdur. Şərq musiqisinin məşhur tədqiqatçısı V.Vinoqradov hələ 1938-ci ildə Üzeyir bəy haqqında yazırdı: "Şuşa qədim zamanlardan musiqinin beşiyi kimi məşhurdur və bütün Zaqafqaziyada xalq musiqisi istedadlarının tükənməz bulağı kimi şöhrət qazanmışdır. "Şuşa musiqiçiləri" Azərbaycan musiqisinin tarixini yaradır və onu yalnız vətənlərində deyil, digər Şərq ölkələrində də təqdim edirdilər" (6, səh. 9).

Xalqımızın əsrlərboyu yaratdığı musiqi sərvətlərinin qorunub saxlanması və nəsilən-nəslə ötürülməsində M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın rolu böyükdür. Respublikamızda qiymətli mədəniyyət nümunələrinin zəngin arxivini yaradaraq gələcək nəsillər üçün mühafizə edən zəngin kitab fonduna malik Milli Kitabxanada Azərbaycan kitab mədəniyyətinin ilk nümunələri – daşbasma üsulu ilə çap olunmuş və ilk çap kitabları, mətbuat tariximizin misilsiz hissəsini təşkil edən 1875–1930-cu illəri əhatələyən 91

adda qəzetin tam komplektləri, milli musiqimizin qiymətli inciləri, unikal "Səsyazları Fondu" və eləcə də Azərbaycan bəstəkarlarının əlyazmalarının "Qızıl Fondu" mövcuddur.

Azərbaycanın musiqi irsinin mühafizə olunduğu Milli Kitabxananın "Not nəşrləri və səsyazmaları" şöbəsi 1961-ci ildə yaradılıb və ilk öncə "Not – musiqi ədəbiyyatı kabinet" adı altında fəaliyyətə başlayıb (4, səh. 7). Fəaliyyətə başladığı ildən etibarən şöbə əsas fonda musiqi ədəbiyyatını, notları, qrammofon vallarını seçərək toplamış, yardımçı fondunu və fonoteka bölməsini təşkil etmişdir. Zaman keçdikcə şöbənin fondları xeyli zənginləşdiyindən dövrün, zamanın tələbinə uyğun olaraq musiqi əsərlərinin və səs yazılarının elektron daşıyıcılara köçürülməsinə ehtiyac yaranıb, musiqi nəşrlərinin "Elektron resursları fondu" formalaşdırılıb.

2006-cı ildən "Not nəşrləri və səsyazmaları" şöbəsinin nadir və zəngin qrammofon valları fondunda mühafizə olunan 30 mindən artıq unikal qrammofon vallarının elektron daşıyıcılara köçürülməsi və CD disklərə yazılması işlərinə start verildi. Həmin ilin sonunda bu məsələ ilə bağlı Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Yaponiyanın Azərbaycandakı səfirliyi və Milli Kitabxananın həyata keçirdiyi birgə layihənin ilk nümunəsi olan "Musiqi irsimizin mühafizəsi və təbliği" elektron məlumat bazasının təqdimatı keçirildi. Layihənin rəhbəri hörmətli nazirimiz Ə.Qarayevin və Yaponiya səfirinin iştirakı ilə ilk elektron daşıyıcılara köçürülmüş 10 min qrammofon valının elektron-məlumat bazası oxuculara təqdim olundu. Respublika-

mızda yeganə olan bu nadir səs yazıları fondunun mühafizəsində və gələcək nəsillərə çatdırılmasında mühüm rol oynayan layihə əsasında Milli Kitabxananın arxiv fondunda saxlanılan səs yazılarının elektron bazasının yaradılması işinin davamı kimi bu gün 30 min qrammofon valı CD disklərə köçürülərək kitabxananın daxili intranet şəbəkəsində yerləşdirilmişdir (1, səh. 177).

Eyni zamanda milli musiqi xəzinəmizin unikal nümunələrini özündə birləşdirən bu məlumat bazasına daxil səs yazılarının daha geniş təbliğinə nail olmaq məqsədilə Milli Kitabxana tərəfindən onların kataloqlarının tərtibi işlərinə başlanılıb. Musiqişünaslar, ali, orta ixtisas və musiqi məktəblərinin tələbə və müəllimləri üçün nəzərdə tutulmuş kataloqun 2 buraxılışı nəşr olunaraq yayılıb və onların elektron resursu isə kitabxananın saytında yerləşdirilərək dünya oxucularına çatdırılması təmin olunub. Musiqi materiallarının elektron resurslarından oxucuların səmərəli istifadəsinin təmini məqsədilə eyni zamanda 15 oxucunun səs yazılarını dinləyə bilməsinə imkan yaradan yapon istehsalı xüsusi avadanlıqlar quraşdırılıb, fonoteka zalı da təşkil edilib.

Milli musiqi irsimizin təbliği məqsədilə əməkdaşlarımız tərəfindən "Musiqi kitabxanası" layihəsi həyata keçirilib. Kitabxana-nın saytında bütün dünya oxucularına təqdim olunan "Musiqi kitabxanası" "Musiqi ədəbiyyatı", "Not nəşrləri", "Səsyazmaları", "Not əlyazmaları" bölmələrindən ibarətdir.

"Musiqi ədəbiyyatı" bölməsində Milli Kitabxananın fondunda olan və elektron versiyası hazırlanmış 2817 ədəbiyyatın təsviri əlifba sırası ilə verilib. Burada Milli Kitabxananın əsas fondlarında mühafizə edilən və müəllif hüquqları haqqında qanunun imkan verdiyi bütün musiqi ədəbiyyatının tammətnli elektron versiyası virtual şəkildə oxuculara təqdim olunur.

"Not nəşrləri" bölməsində dünya və Azərbaycan klassik və müasir bəstəkarlarının musiqi əsərlərinin, xalq musiqisinin not məcmuələrində nəşr olunan nümunələrinin tam mətnləri yerləşdirilib.

3-cü bölmə "Səsyazmaları" adlanır ki, burada XIX–XX əsrlərdə buraxılan və Milli Kitabxananın qızıl fondunda mühafizə olunan 30 mindən artıq qrammofon valının xüsusi avadanlıqlar vasitəsilə kompüter yaddaşına köçürülmüş elektron versiyası, ayrı-ayrı korifey sənətkarlarımızın ifalarının-da "MP-3" formatında öz əksini tapıb. Bölmədə qiymətli qrammofon vallarının rəqəmsallaşdırılmış səs yazıları, həmçinin muğamları-mız, xalq mahnılarımız və aşıq musiqisi nümunələri də saxlanılır.

"Not əlyazmaları" bölməsində son 40 ildən artıq bir dövr ərzində Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi və sonralar Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən ayrı-ayrı bəstəkarlardan satın alınmış 2 minə yaxın musiqi əsərinin not əlyazmaları rəqəmsallaşdırılaraq təqdim olunur. Bu materialların musiqişünas mütəxəssislər üçün çox vacib əhəmiyyət daşıdığı nəzərə alınaraq onların bütün iri konsert müəssisələri üzrə toplu məlumat bazaları da yaradılıb.

Bütövlükdə "Musiqi kitabxanası" vasitəsilə respublikamızın və dünyanın hər bir yerindən internetə çıxışa malik oxucular Azərbaycan musiqisinin bütün incilərindən virtual şəkildə istifadə və

bəhrələnmək imkanı qazanmışlar (6, səh.15–16).

Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət və turizm nazirliyinin müvafiq əmrinə əsasən, digər teatr və konsert müəssisələrində mühafizə olunan Azərbaycan musiqisinin not əlyazmaları Milli Kitabxananın "Not nəşrləri və səsyazmaları" şöbəsində toplanaraq not əlyazmalarının milli arxiv fondu yaradılıb. Kitabxanada qiymətli not əlyazmalarının etibarlı mühafizəsi üçün hər cür şərait var, onlar rütubət və temperatur rejimini tənzimləyən, günəş işığından, tozdan, rütubətdən, yanğından və digər kənar təsirlərdən qorunmasına tam təminat verən germetik mobil kitab rəflərində yerləşdirilib.

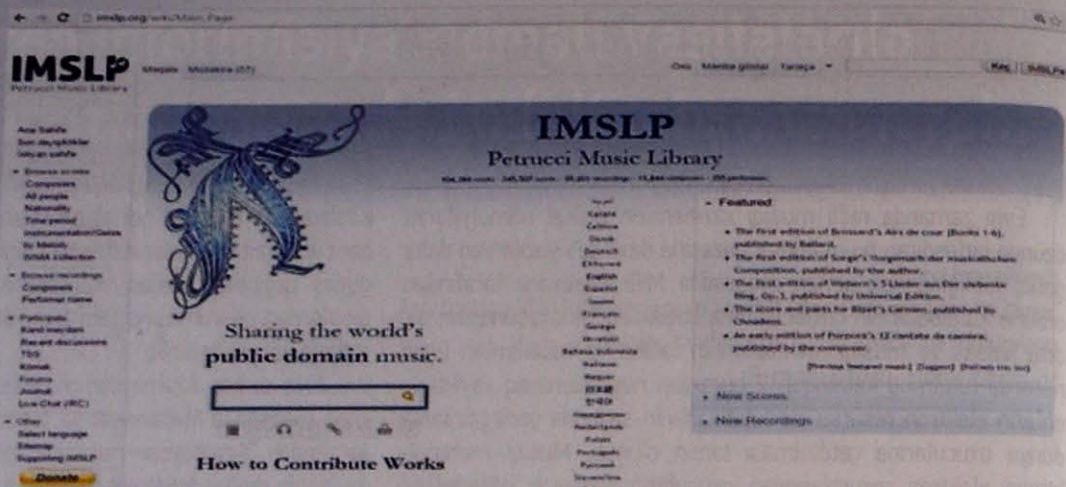
2016-cı ildə Azərbaycan musiqisini dünyada daha geniş yaymaq məqsədilə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Milli Kitabxana tərəfindən "Azərbaycan musiqi irsinin dünyada təbliği" adlı birgə layihənin reallaşdırılmasına başlandı (3, səh. 6). Xalqımızın musiqi irsinin, klassik və müasir Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərinin, xalq musiqimizin, folklorumuzun dünyada ən çox tanınan və populyar olan beynəlxalq musiqi saytları və portalları, habelə Milli Kitabxananın saytı vasitəsilə daha geniş təbliği məqsədilə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Müəllif Hüquqları Agentliyi və Milli Kitabxananın "Azərbaycan musiqi irsinin dünyada təbliği" adlı birgə layihəsinin 2016-cı il mart ayının 4-də Milli Kitabxanada təqdimat mərasimi keçirildi. Beynəlxalq Musiqi Kitabxanası layihəsi "Petruççi Musiqi Kitabxanası"nın qaydalarına müvafiq olaraq "Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında" qanunun imkan verdiyi və ya müəlliflərin özləri tərəfindən rəsmi icazəli əsərlər sayta yerləşdirilib. 81 ölkəni özündə birləşdirən Beynəlxalq Musiqi Kitabxanası layihəsinin Petruççi Musiqi Kitabxanasının Azərbaycan bölməsində milli musiqi irsimizin nümunələri 65 kateqoriya (Azərbaycan xalq mahnıları, xalq rəqsləri, bəstəkarlar, redaktorlar, aranjimançılar, librettoçular, ifaçılar, xanəndələr, dirijorlar, orkestrlər, ansambllar və s.) üzrə yer almışdır (5, səh. 4).

Azərbaycan Milli Kitabxanasının əməkdaşları Azərbaycan xalq mahnıları və bəstəkarlarının 300-dən çox musiqi əsərinin notlarını, habelə Azərbaycanın korifey ifaçılarının səs yazılarını MP-3 formatında "Petruççi Musiqi Kitabxanası"nda (www.imspl.org) yerləşdiriblər. Burada Azərbaycanın Dövlət Himni, "Sarı gəlin", "Qarabağ şikəstəsi" kimi şedevrlərin həm notu, həm də səs yazıları, korifey ifaçılarımızdan ölməz Bülbülün, Xan Şuşinskinin, musiqimizi dünyaya tanıdan unudulmaz Rəşid Behbudovun, Lütfiyar İmanovun, Həbib Əliyevin və digər görkəmli sənətkarlarımızın ifasında xalq mahnılarımızın və bəstəkar mahnılarımızın lent yazıları mövcuddur. Azərbaycan musiqisinin dünya miqyasında təbliği məqsədilə təqdim olunan hər bir material, yazı, bəstəkar işi saytda tam açıqlığı ilə öz əksini tapır, yaradıcı şəxs, not haqqında açıqlama, musiqi alətlərimiz barədə informasiya istifadəçiyə çatdırılır.

Kitabxanamız milli musiqi irsimizin təbliği məqsədilə xarici ölkələrdə görkəmli mədəniyyət xadimlərimizə dair keçirilən tədbirlər çərçivəsində kitab sərgiləri ilə yanaşı, müvafiq elektron məlumat bazalarının nümayişini də həyata keçirir. Belə ki, bu ilin fevralında dünya şöhrətli dahi Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayevin 100 illik yubileyi münasibətilə Ankarada Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti

Taşkilatı TÜRKSOY-un iqtisadçılığında və Qazi universitetində keçirilən tədbirlər çərçivəsində korifey sənətkara dair "Qara Qarayev-100" elektron məlumat bazası uğurla nümayiş olunmuş və Milli Kitabxana tərəfindən hazırlanan Q. Qarayevin musiqi əsərlərindən ibarət 5 ədəd CD diskin nüsxələri tədbir iştirakçılara paylanmışdır. Yubileyə əlaqədar il ərzində Los-Ancelesdə, İstanbulda, Frankfurt, Astanada nəzərdə tutulan tədbirlərdə də musiqi irsimizin təbliği ilə əlaqədar elektron məlumat bazaları nümayiş olunaçaq, CD disklər paylanacaqdır.

Azərbaycan Milli Kitabxanası musiqi irsimizin təbliği istiqamətində işini davam etdirərək son illər ərzində "Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri" seriyasından məşhur bəstəkarlarımızdan Üzeyir Hacıbəylinin, Qara Qarayevin, Fikrət Əmirovun, Müslüm Maqomayevin, Cahangir Cahangirovun, Rəşid Behbudovun, Bülbülün, Niyazinin fundamental bibliografiyalarını hazırlayaraq nəşr etmişdir. Eyni zamanda bu bibliografiyaların elektron versiyala-

ri elektron məlumat bazaları formatında kitabxananın saytındakı "Elektron məlumat bazaları" bölməsində, "Elektron kitabxana"da və "Kitabxanamızın nəşrləri" bölməsində yerləşdirilib. Kitabxananın əməkdaşları tərəfindən görkəmli bəstəkarlarımız haqqında "Üzeyir Hacıbəyli – müasir Azərbaycan və milli operamızın banisi", "Qara Qarayev-100", "Bülbül – əbədiyaşar sənətkar", "Fikrət Əmirov" və sair rəsmi sənədlərdən, bəstəkarların həyat və yaradıcılığına dair materiallardan, fotoqalereya, videoqalereya, audioqalereya və s. bölmələrdən ibarət elektron məlumat bazaları hazırlanıb və Milli Kitabxananın saytı vasitəsilə bütün dünyaya yayılmaqdadır. ♦

Ədəbiyyat:

1. Tahirov K. Dünya milli kitabxanaları. M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanası: dərs vəsaiti /Kərim Tahirov; elmi red. A.Xələfov; Azərb. Respub. Təhsil Nazirliyi, BDU. Bakı: Bakı Universiteti, 2013. 212 s.
2. Tahirov K. Azərbaycan Milli Kitabxanasının fəaliyyətində elektron sistemə keçid ötən il prioritet istiqamət olmuşdur //Xalq qəzeti. 2016. 26 yanvar. S. 6.
3. M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının 1961-ci il üçün hesabatı.
4. M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının 2016-cı il üçün hesabatı.
5. İsmayılova Ə. Oxuculara xidmətin əsas istiqamətləri, innovativ yeniliklərin tətbiqi təcrübəsi. /Ə.İsmayılova; red. K.Tahirov; rəyçi: G.Səfərəliyeva; Azərbaycan Milli Kitabxanası, 2016. 55 s.
6. Виноградов В. Узеир Гаджибеков и азербайджанская музыка. М., 1938. 79 с.

Резюме

В статье говорится о роли Азербайджанской Национальной Библиотеки в популяризации музыкального наследия Азербайджана, и о непосредственном участии в этой работе электронно-информационного обслуживания, а также об осуществлении различных библиотечных проектов.

Ключевые слова: нотные издания, электронная библиотека, электронный ресурс, музыкальная библиотека Петруччи, электронно-информационная база.

Summary

The article provides information about the role of the Azerbaijan National Library in the promotion of our musical heritage through e-information service and about the projects implemented by the library.

Key words: note publications, e-library, e-resource, Petrucci Music Library, e-database.